

“SOSYAL DEMOKRASİ” NASIL BİR DEĞİŞİM YAŞADI?

17 Mart 2025

Yıldırım Koç

“Sosyal demokrasi”nin 1919 yılından sonraki biçiminin en bilinçli ve başarılı temsilcisi, İngiliz İşçi Partisi ve onun ideolojik çekirdeğini oluşturan Fabian Derneği’dir. Almanya’da “sosyal demokrasi” birkaç evreden geçerek günümüzdeki biçimini almışken, İngiltere’de başından itibaren çok bilinçli bir politika söz konusudur. Bunun nedeni de, İngiltere hakim sınıflarının ve devletinin, 19. yüzyılın ilk yarısındaki büyük işçi eylemlerinin ardından, yüzyılın ikinci yarısından itibaren işçi sınıfını sistemle bütünleştiren çok bilinçli bir çizgi izlemeleridir.

Umarım, günümüzde sosyal demokrasinin Atatürkçülükle benzer ve hatta aynı olduğunu düşünenler, bu gerçekler karşısında görüşlerini sorgulamaya başlarlar.

İngiltere’de sosyal demokrasi daha başından itibaren sermayedar sınıfın ve emperyalizmin destekçisi olarak ortaya çıktı. Emperyalizme açık destek vermede öncülük, İngiltere’deki sosyal demokrat Fabian Derneği’nindir.

1883 yılında kurulan Fabian Derneği demokratik sosyalist bir çizgideydi; ancak sömürgeciydi ve emperyalizmi savunuyordu. Hatta “Fabian emperyalizmi” diye bir kavram bile doğmuştu. İngiliz İmparatorluğu’nun sömürgelere uygarlık götüreceğini iddia ediyordu. Bu görüşün en etkili savunucusu ünlü yazar Bernard Shaw idi.

İngiltere’de Fabian Derneği ve daha sonraki yıllarda Fabian Derneği’nin de katkısıyla kurulan İşçi Partisi tipik sosyal demokrat örgütlerdi; sömürgeciliği ve emperyalizmi (söylemde ve uygulamada) destekliyordu. İşçi Partisi, daha sonraki yıllarda iktidara geldiği dönemlerde de emperyalizmin en büyük destekçisi ve uygulayıcısı oldu.

Sosyal demokrasi, kıta Avrupası’nda 1891’de bilimsel sosyalizmle buluştu. Almanya Sosyal Demokrat Partisi’nin 1891 yılında kabul ettiği Erfurt Programı özü itibariyle Marksistti.

1898 yılında kurulan Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi, 1903 yılındaki kongresinde fiilen ikiye bölünmüştü ve Lenin’in destekçileri bu adı korurken, yanına ayrıç içinde “Bolşevik” sözcüğünü eklemişti.

1889 yılında İkinci Enternasyonal’i kuran sosyal demokrat partiler, sosyalist partiler ve işçi partilerinin büyük bölümü, en azından programlarında ve söylemlerinde bilimsel sosyalizmi savunuyordu.

İşçi sınıfı hareketiyle bilimsel sosyalizmin buluştuğu dönemde sermayedar sınıf da tarihten dersler çıkarmasını bildi.

Burjuvazi, kapitalizmin kâr kaynaklarını zenginleştirerek, kapitalist sömürüye emperyalist sömürüyü de kattı ve bu yolla sağlanan ek kaynaklarla emperyalist ülkelerin işçi sınıflarını kapitalizmin mezar kazıcılığından, kapitalizmin ve emperyalizmin paydalarına, destekçilerine dönüştürdü.

Bu nesnel durumun ideolojik plandaki yansıması ise bilimsel sosyalizmin etkisinden koparılan (“kurtarılan”) sosyal demokrasi oldu. Diğer bir deyişle, sosyal demokrasi içinde revizyonizm olarak ortaya çıkan ve daha sonra sosyal demokrasiye hakim olan anlayış, birkaç kişinin ideolojik ihanetiyle değil, emperyalist ülkelerin işçi sınıflarının, kısa vadeli çıkarlarına uygun biçimde emperyalist sömürüyü ve kapitalizmi desteklemesi sonucunda etkili oldu.

Kapitalizmle uzlaşan ve emperyalizmi destekleyen, işçi sınıfının yalnızca kaymak tabakası (“işçi aristokrasisi”) değil, işçi sınıfının bütünüydü. Bazı “hain”ler partiyi ele geçirip işçi sınıfını yoldan çıkartmadı. Emperyalist ülkelerin burjuvazileri, sömürgelerden aktarılan kaynaklarla işçi sınıflarını satın aldı. 19. yüzyıl boyunca girdikleri sınıf mücadelesinde burjuvaziye yenilmiş olan Avrupa işçi sınıfları, burjuvaziyle işbirliğini ve onun askeri olarak sömürgeleri baskı altında tutma karşılığında ekonomik ve demokratik hak ve özgürlükler elde etmeyi daha “gerçekçi” bir politika olarak benimsedi. İşçi sınıfının değişen bu siyasi tercihi, işçi sınıfının siyasal örgütlenmesi olan sosyal demokrasiyi bilimsel sosyalizmden kopardı, önce revizyonizme, ardından açıkça emperyalizmi ve kapitalizmi savunmaya götürdü.

Emperyalist sömürden yararlanan ve bu nedenle emperyalizmi destekleyen sosyal demokratlar, bir süre daha üretim araçlarının toplumsal mülkiyetini savundular ve bir “işçi sınıfı partisi” kimliğini korudular. Ancak daha sonraki dönemlerde önce üretim araçlarının toplumsal mülkiyetini savunmaktan vazgeçtiler ve ardından da “işçi sınıfı partisi” olmaktan çıkarak “halk partisi” olduklarını açıkladılar.

Bilimsel sosyalizmden kopuş, emperyalizmin savunuculuğuyla başladı ve kapitalizmin açıkça savunulmasıyla noktalandı. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaklaşık 30 yıl boyunca kapitalizmin altın çağı yaşandı ve muhafazakar partiler de refah devletini savunup uygulayınca, emperyalist ülkelerde sosyal demokrat partilerle muhafazakar partiler arasında uygulamada ve hatta söylemde önemli fark kalmadı. Soğuk Savaş yıllarında emperyalist ülkelerdeki sosyal demokrat partilerin bu işlevi daha da önem kazandı. Emperyalist sömürü sürdürülebildiği sürece de bu ülkelerde halkın büyük çoğunluğunu oluşturan işçi sınıfları, artık aralarında fazla bir fark kalmayan sosyal demokrat partiler veya muhafazakar partilerden herhangi birini destekledi.

Emperyalist ülkelerde “barış” yanlısı sosyal demokrasinin en çarpıcı tutarsızlıklarından biri de silah üretimi ve ihracatındaki paylarıdır.

Nobel Barış Ödülü dağıtıcısı İsveç, dünyanın önde gelen silah üretici ve ihracatçılarından biridir.

Küçük İsveç, 1998-2002 döneminde dünyanın 7. en büyük silah ihracatçısıydı. Dünya silah ihracatının yüzde 2’sini İsveç yapıyordu. İsveç dünya silah ihracatındaki payını 2003-2007 ve 2008-2012 döneminde de korudu. Barışçı sosyal demokrat İsveç, 2010 yılında 806 milyon Dolar, 2011 yılında 686 milyon Dolarlık silah sattı. Barışçı Olof Palme hayattayken İsveç’in silah ihracatına engel oldu mu? Hayır.

Almanya için de aynı durum söz konusuydu. Almanya dünyanın üçüncü büyük silah ihracatçısıdır. 2007 yılında 3,2 milyar Dolar, 2008 yılında 2,5 milyar Dolarlık silah sattı. Barışçı Willy Brandt daha önceki yıllarda emperyalist Almanya’nın silah ihracatına karşı tavır aldı mı? Hayır.

Olof Palme ve Willy Brandt gibi sosyal demokrat politikacılar, kendi ülkelerinin çıkarlarını savunurken, dönem dönem ABD politikalarına karşı çıktılar; çünkü kendi ülkelerinin çıkarlarıyla ABD’nin çıkarları çelişiyordu. Ancak hiçbir zaman emperyalizme, NATO’ya, IMF’ye, Dünya Bankası’na, vb. karşı seslerini bile yükseltmediler.

Sermayedarlarının emperyalist sömürden yararlanamadığı ülkelerde ise, 1917 Ekim Devrimi sonrasında sosyal demokrat partiler genellikle komünist partilerine dönüştü.

Hakim sınıfların, sömür düzeni açısından tehdit oluşturan toplumsal tabakaları, başka ülkelerin sömürülmesinden elde edilen kaynaklarla sistemle bütünleştirme uygulamasının tarih içinde örnekleri vardır.

Emperyalist ülkelerin işçi sınıflarının durumu, Bakû Doğu Halkları Kurultayı'nın bildirgesinde sert bir biçimde eleştirilmiştir.

Bakû Doğu Halkları Kurultayı, 1-8 Eylül 1920 tarihlerinde Bakû'de toplandı. Komintern (3. Enternasyonal veya Komünist Enternasyonal), Avrupa işçilerinin büyük bölümünün kendi sermayedarlarıyla işbirliği içinde olduğunu görerek, sömürge ve yarı sömürge ülkelerin halklarına emperyalizme karşı başkaldırı çağrısı yapma kararındaydı. Bakû Kurultayı bu genel beklenti içinde toplandı. Kurultayın sonunda, "Avrupa, Amerika ve Japonya'nın İşçilerine Doğu Halkları Kongresi'nin Çağrısı" yayımlandı. Bakû Doğu Halkları Kurultayı, emperyalist ülkelerin işçilerine şöyle sesleniyordu:

*"Bizim yaralarımızı görmediniz; bizim keder ve yakınma dolu şarkılarımızı duymadınız; bizim insan değil de sığır olduğumuzu söylediklerinde, kendi zalimlerinize inandınız. **Sizler ki kapitalistlere köpeklik ediyordunuz; bizi kendi köpekleriniz olarak gördünüz.** Çinli ve Japon köylüler, köylerinden sizin kapitalistleriniz tarafından çıkarıldığında ve bir ekmek parçasının peşinde sizin ülkenize geldiğinde, Amerika'da bu gelişi protesto ettiniz. Ortak kurtuluş davası için sizinle birlikte nasıl mücadele edeceklerini onlara öğretmek için onlara kardeşçe yaklaşmak yerine, bizim cehaletimiz nedeniyle bizi reddettiniz; bizi sizin hayatınızın dışına ittiniz; bizim, sizin sendikalarınıza katılmamıza izin vermediniz. Sosyalist partiler kurmuş olduğunuzu, bir uluslararası işçi örgütü oluşturmuş olduğunuzu duyduk; ancak bu partiler ve bu Enternasyonalin bizim için yalnızca söyleyecek sözcükleri vardı; İngiliz askerleri bize Hindistan'ın kentlerinde ateş ettiklerinde, Avrupa kapitalistlerinin birleşik güçleri bize Pekin'de ateş açtıklarında, Filipinler'de ekmek talebimize Amerikan kapitalistlerince kurşunla yanıt verildiğinde, (bu partilerin ve bu Enternasyonalin) temsilcilerini bizim aramızda görmedik. Ve bizden bazıları, tüm dünyanın emekçilerinin birliği için kalpleri çarparak, sizin Enternasyonalinizin eşliğinde durup, pencerenin demirlerinden içeri baktıklarında, lafta bizi eşitlerinizmiş gibi kabul etseniz de, bizim gerçekte sizler için aşağı bir ırk olduğumuzu gördüler."*

Bu çağrı, aşağılama ve hakaret, Avrupa, Amerika ve Japonya'nın işçi aristokratlarına, sendikacılarına veya sınıfın bir kesimine değil, bir bütün olarak işçi sınıflarınaydı. "İşçi sınıfı" salt "öncü unsurlar" veya "işçi aristokratları"ndan oluşmaz. "Kapitalistlerin köpekliği"nden söz edilen, Avrupa'nın emperyalist ülkelerinin, ABD'nin ve Japonya'nın işçi sınıflarının bütünüydü. Bu çağrı, 1848 yılında yayımlanan Komünist Manifesto'nun sonunda yer alan, "bütün ülkelerin işçileri, birleşiniz!" sloganının da, "işçi sınıfı enternasyonalizmi"nin de çöküşünün ifadesiydi.

1970'li yıllarda komünist partileri içinde gelişen "Avrupa komünizmi" ("eurocommunism") anlayışı da, emperyalist ülkelerin işçi sınıflarının kapitalist düzenle uzlaşma eğiliminin siyasi alana yansımaysdı.